

Soruşturma Evresinin Fonksiyonu, Amacı ve Başlaması

Musa ÇATALOĞLU

SORUŞTURMA EVRESİNİN FONKSİYONU VE AMACI

5 271 sayılı CMK madde 2-e'ye göre soruşturma; kanuna göre yetkili mercilerce suç şüphesinin öğrenilmesinden /iddianamenin kabulüne kadar geçen evreye denmektedir. Cumhuriyet Savcısı bir suçun işlendiği izlenimini veren bir hâli öğrenir öğrenmez, kamu davasını açmaya yer olup olmadığına karar vermek üzere hemen işin gerçeğini araştırmaya başlar. CMK madde 160/1'de sözü edilen "işin gerçeği" ibaresinden kasıt; gerçeğin ta kendisi olan ve hakikati ifade eden "maddi gerçek"tir. Her ne kadar savcı bir suçun işlendiği şüphesi üzerine soruşturmayı başlatmış olsa bile, soruşturma sonucunda toplanan deliller sonucunda "işin gerçeği" şüphelinin masumiyeti şeklinde tezahür edebilir. Ayrıca soruşturma evresinin başlangıcından sonuna kadar savcının kafasında beliren şüpheler değişkenlik arz edebilir. Cinayet şüphesi ile başlayan soruşturmanın, kazaen ölüm olduğu veya intihar olarak düşünülen vakianın aslında bir cinayet olduğu ortaya çıkabilir, olayın failinin/faillerinin birden fazla kişi olduğu veya hiç şüphelenilmeyen bir kişi olduğu tespit edilip, soruşturmanın başlangıcında söz konusu olan suç ile ilgili yapılan soruşturmanın devamında ve sonucunda başka suçlarında işlendiği anlaşılabilir.

Medeni yargılamada amaç şekli gerçeği bulmak iken, ceza muhakemesinde amaç maddi gerçeği bulmaktır.¹ Maddi gerçek ara-

vunma aracı olup, delil elde etmek için kabul edilmiş bir müessese değildir. Ancak sanığın hâkime verdiği cevaplar delil teşkil edebilir. Başka kanıtlarla doğrulanmayan, oluşturma ve maddi gerçeğe uygun düşmeyen, fenni kanıtlarla çelişen soyut ikrara dayalı olarak hüküm kurulamaz." Kaynak: *Kazancı Hukuk Otomasyon*.

Yargıtay 4. CD'nin E. 2006/5182, K. 2006/16686 ve 22.11.2006 Tarihli Kararı, "İade kararına konu iddianamede, şüpheliye atılı suç oluşturulan eylemler/olaylar mevcut kanıtlarla ilişkilendirilerek açıkça görülmektedir. İddianamenin sonuç kısmında şüphelinin eylemine uyan hükme göre cezalandırılması da istenmiştir. Kural olarak mahkeme iddianamede gösterilen eylemi hukuki açıdan nitelendirirken iddia ve savunmayla bağlı değildir (madde 225/2). Mahkeme, "maddi gerçeği araştırma ilkesi" gereği, suçun öğelerinin gerçekleşip gerçekleşmediğini de araştırmaktadır. Bu nedenle iddianamenin iadesi; suçun hukuki nitelendirmesinin yanlış yapıldığı, suçun öğelerinin tek tek irdelenerek oluşup oluşmadığının tartışılıp değerlendirilmediği gerekçesine dayandırılmaz. Mahkemeler iddianamede gösterilen eylem/eylemler ile şüpheli/şüpheliler hakkında karar verir, bu konuda bağlılık söz konusudur. Ancak, mahkemeler, eylemi hukuku nitelendirmekte ise serbesttirler. Bunun sonucu olarak, yasa da açıkça belirtildiği gibi, suçun hukuki nitelendirilmesi nedeniyle iddianame iade edilemez." Kaynak: *Kazancı Hukuk Otomasyon*.

Yargıtay CGK'nun E. 2005/11-107, K. 2005/157 ve 6.12.2005 Tarihli Kararı, "Bir kişinin Vergi Barışı Kanunu'ndan yararlanabilmesi için bazı koşulların gerçekleşmesi gerekmektedir. Bunlardan biri de vergi, ceza ve gecikme faizi ile zamlarına karşı idari yargıda dava açılmaması veya açılmış bir dava varsa bundan vazgeçilmesidir. Ceza yargılamasının amacı maddi gerçeğin araştırılması ilkesine dayanmakta olup, varsayımlara dayalı olarak hüküm kurulamaz. 4811 sayılı Yasanın uygulanması koşullarından birisi olan idari yargıda dava bulunmaması koşulunun gerçekleşip gerçekleşmediği, dosya kapsamı ile açık bir şekilde anlaşılammaktadır. Bu husus, idareden ve gerekirse idari yargı makamlarından sorularak, dava bulunup bulunmadığı, varsa vazgeçilip vazgeçilmediği araştırılarak, sonucuna göre sanıkların hukuki durumları tayin edilmelidir." Kaynak: *Kazancı Hukuk Otomasyon*.

Yargıtay 5. CD'nin E. 2008/7866, K. 2011/2682 ve 4.4.2011 Tarihli Kararı, "Zimmet suçunda; ancak tüzel

¹ *Yargıtay 10. CD'nin E. 2004/24577, K. 2005/8554 ve 12.7.2005 Tarihli Kararı*, "Ceza Hukukunun temel amacı, maddi gerçeğin kuşku ve duraksamaya yer olmaksızın ortaya çıkarılmasıdır. Sorgu, esasen bir sa-

nirken de hukuk devletine yakışır biçimde şüpheli ve sanık haklarına saygılı davranmak gerekir. Ceza yargılaması sonucunda kişi suçlu bulunduğu ona hürriyeti bağlayıcı cezanın verilmesi ve bu cezanın insanın ruhi ve bedeni kişiliğinde açtığı yaralar çok ağır olacağından, ceza yargılamasının maddi gerçeği bulmak amacı etrafında toplanması kaçınılmazdır. Bu bakımdan bu alanda biçimsel gerçekle yetinilemez ve gerçeğin ta kendisi olan maddi gerçeği aranır.²

İthamcı konumdaki Cumhuriyet Savcısı her ne kadar bir suçun işlendiği şüphesi üzerine soruşturma başlatmış, yani mevcut veya meçhul şüphelinin bir suç işlediğini düşünerek hareket etmiş ise de, soruşturma işlemleri başladıktan sonra Cumhuriyet Savcısının amacı, hedefi maddi gerçeği bulmaya dönüşür. Maddi gerçek bazen, soruşturmaya konu fiilin kanunda suç olarak tanımlanmamış olduğunun tespiti, bazen şüphelinin (sanığın) atılı suç açısından kast veya taksirinin olmadığına anlaşılması, bazen atılı suçun şüpheli (sanık) tarafından işlenmediğinin sabit olması, bazen atılı suçun şüpheli (sanık) tarafından işlenmesine karşın olayda bir hukuka uygunluk nedeninin bulunduğu, bazen de şüphelinin (sanığın) atılı suçu işlediğinin sabit olması olarak tezahür edebilir. Maddi gerçek kural olarak ceza yargılamasının sonunda, soruşturma ve kovuşturma evreleri sonunda verilen kararın kesinleşmesiyle, tüm delillerin maddi gerçeği ışıkta göstermesi ile ortaya çıkacak, somutlaşacak, tevsik ve tespit edilecektir. Soruşturma aşaması sonucunda toplanan deliller şüphelinin (sanığın) cezalandırılması için %100 yeterli olmamasına karşın, kamu davasının açılması için gerekli olan "suçun işlendiği hususundaki yeterli şüphe" takdir edilip, kamu davası açılması için iddianame düzenlenirken maddi gerçeği bulmak arzu edilir.

kişilik kazanmış kooperatiflerin yönetim kurulu başkan ve üyelerinin kamu görevlisi gibi cezalandırılmaları mümkün bulunmasına göre kooperatifin tüzel kişilik kazanıp kazanmadığının tespit edilmesi gerekir. Ceza yargılamasının amacının maddi gerçeğin saptanması olduğu, kooperatif dairelerinden birinin satılmış olduğu, karşılığında çek keşide edildiği anlaşılmaktadır. Bu nedenle daireyi satın alan kişinin tanık olarak dinlenmesi gerekir." Kaynak: *Kazanıcı Hukuk Otomasyon*.

² Çataloğlu Musa, "İddianame", *Genç Hukukçular Hukuk Okumaları Birlikleri III* içinde, Hukuk Vakfı, Step Matbaacılık İstanbul, 2009, s. 238.

Ancak bu bazen iddia makamının vicdanında kendine mahsus bir kesinliğe dönüşür ve şüphelinin atılı suçu işlediği sübut bulunduğundan cezalandırılmasını talep eder, bazen de emin olamadığı için, ceza yargılaması sonucunda ulaşılan maddi gerçeğin şüpheli aleyhine olması şartıyla cezalandırılmasını ister. Uygulamada; düzenlenen iddianamelerin sonuç kısmında hep benzer ve aynı ifadeler kullanılmasına karşın yukarıda belirtilen ayrıma dikkat edilmemesi hukuk tekniği açısından doğru değildir.

Bir suçun işlendiğinin öğrenilmesi üzerine başlatılan soruşturmanın amacı kural olarak; karar vermeye yetecek miktarda delil toplamak, şüpheli veya şüpheliler elde etmek, olayın faili meçhul kalmasını engellemek olması gerekir. Soruşturmanın amacının; hukuk kuralları çerçevesinde elde edilen hukuka uygun delillerle gerçeğin ta kendisi olan maddi gerçeğe ulaşmak olması gerekir. Soruşturma işlemlerini yaparken, amacımız bize aynı zamanda uygulayacağımız yöntem konusunda da fikir verecek, yol gösterecek ve bizi kontrol altında tutacaktır. Her ne kadar soruşturmacıların kafalarında belirme ihtimali bulunan yukarıda belirtilen ilk mezkûr amaçta bir sakınca bulunmadığı düşünülebilirse de; bu şekilde bir hareket tarzı soruşturmacıların devamlı surette şüphe içerisinde olmasını, soruşturmanın farklı yönlerden genişlemesini, suç teşkil ettiği kesin olan bir vakıa ile ilgili yanlış şüphelilerin yakalanmasını, tüm failerin yakalanamamasını ya da şüphelilerin işlediği diğer suçların öğrenilememe ihtimalini yani soruşturmanın etkisiz yapılmasını doğurabilecektir. Ayrıca her şeyin delil olarak kabul edildiği bir ceza yargılaması sisteminin sahibi bir hukuk devletinde, sadece hukuka uygun bir şekilde elde edilen delillerin yargılamaya, hükme esas alınacağından soruşturmayı aydınlatabilecek ama hukuka aykırı şekilde elde edilmiş delillerden faydalanılamayacağı için, suçluların yaptırımı tabii tutulamamasına ve böylece kamu vicdanının yaralanarak yargıya güvenin azalmasına, toplumsal düzenin bozulmasına neden olacaktır.

Yapılan soruşturma bir kişinin basit bir fiili ile ilgili olabileceği gibi, yüzlerce kişinin şüpheli konumunda olduğu, çok ağır suçların iddia edildiği, çok karmaşık, girift bir vakıa ile ilgili de olabilir. Bu nedenle soruşturma evresi-

ne katılan, rol oynayan kişilerin işinin ehli kişiler olması, her türlü menfi etkiden uzak kalabilmesi için sağlam karakter ve ahlak sahibi, cesur kişilerden oluşması gerekir. Soruşturma evresinde yoğunlaşmak, akıl yürütmek, dikkatli olmak çok önem arz edeceği için sağlıklı, ailevi sorunları nedeniyle zihni çok meşgul olan kişilerin yapılan soruşturmada önemli rol almaması gerekir. Ayrıca soruşturmacılar teknolojinin nimetlerinden sonuna kadar faydalanmalı, kriminoloji biliminden en üst seviyede yararlanılmalıdır.

Soruşturma evresinde yapılan işlemler fevkalade önemlidir. Çünkü soruşturma evresinde gösterilen başarı nispetinde kovuşturma evresinde müspet sonuç elde etmek mümkündür. İşlenen suç aydınlatacak delilleri genellikle soruşturmanın başında veya soruşturmadan kısa bir süre sonra elde etmek mümkündür. Zamanın geçmesiyle kendiliğinden veya olaya karışan kişilerin dahil ile deliller yok edilebilir ya da hükme esas alınmayacak bir hâle sokulabilir. Bu nedenle hukuka uygun, ivedi ve profesyonel bir şekilde delillerin toplanması, muhafaza edilmesi gerekmektedir.

Soruşturmanın yeterince yapılmaması demek, şüpheli ve sanık lehine oluşan bir durum, şüphe demektir. Her ne kadar mevcut delil durumu kamu davasını açmaya yeterli olsa ya da kamu davası işlenen suçun vahameti dikkate alınarak açılmış olsa da, mevcut delil hükme yeterli değilse, elde edilebilecek başka bir delil de yoksa gerçekten suçlu olabilecek fail mahkûm edilemeyecektir. Çünkü hukuk devletlerinde bir kişinin mahkûm edilebilmesi için; hukuka uygun bir şekilde elde edilmiş delillerin kişiyi suçlu bulma noktasında bir kesinlik aranır. Bu ilkeye “şüpheden sanık yararlanır ilkesi” denir.

Söz konusu ilkenin soruşturma evresi için de geçerli olması gerekir. Cumhuriyet Savcısı, yaptığı soruşturma sonunda elde ettiği deliller suçun işlendiği hususunda yeterli şüphe³ oluş-

turuyorsa kural olarak iddianame düzenlemek zorundadır. Ancak uygulamada bu yeterlilikte delil elde edilmemesine veya suçun işlendiği hususunda kamu davasını açmaya yeterli şüphe bulunmamasına rağmen iddianame düzenlenmekte, iddianamenin iadesi sebepleri arasında “yeterli şüphe bulunmaması” bulunmadığından iddianame kabul edilerek kamu davası açılmaktadır. Bazı Avrupa ülkelerinde açılan davaların %90 ve üzeri oranında mahkûmiyet kararı verilmesine karşın Türkiye’de bu oran istenilen seviyeye ulaşamamıştır.⁴ Bu durumun en büyük sebebi; soruşturma evresinde sonlandırılabilir olayların kovuşturma evresine aktarılması olduğu gibi Cumhuriyet Savcıları’nın hukuk teknisyeni olarak görülüp, şüphelinin kastı konusunda araştırma yapamayacağı görüşünün hâkim olmasıdır.

SUÇUN İŞLENDİĞİ İZLENİMİ VEREN HÂL (ŞÜPHE)

Suçun işlendiği izlenimi veren hâli oluşan durum, vakıyı ihbar eden veya şikâyetle bulunan kişi, suç duyurusunda bulunan kamu

“Asliye Ceza Mahkemesince CYY’nin 170. ve 174. maddesi uyarınca verilen iddianamenin iadesi kararının gerekçesi, kuvvetli suç şüphesini gösteren nedenlerin bulunmadığı gerekçesine dayandırılmıştır. Yasa koyucu, kamu davasını açma görevini düzenleyen 170. ve iddianamenin iadesine ilişkin 174. maddesindeki düzenlemelerde, iade nedenleri açısından sayma yöntemini benimseyerek iade işlemlerini sınırlandırma iradesini açıkça ortaya koymuştur. 170/2. maddesi hükmüne göre “Soruşturma evresi sonunda toplanan deliller, suçun işlendiği hususunda yeterli şüphe oluşturuyorsa; Cumhuriyet savcısı, bir iddianame düzenler.” Kamu davasının açılabilmesi için kuvvetli şüphe değil, dava açmaya yeterli şüphe oluşturacak delillerin bulunması gerekli bulunmuştur.” (Yargıtay 4. CD, E. 2010/3200, K. 2010/5533 ve T. 29.3.2010), Kaynak: *Kazancı Hukuk Otomasyon*.

⁴ T.C. Adalet Bakanlığının verilerine göre, örneğin; 2008 yılında Türkiye Cumhuriyeti’nde açılan davaların %35,2’si mahkûmiyet, %21’i beraat olarak sonuçlanmış, %43,6’sı ise yetkisizlik, görevsizlik, birleştirme, özel yasalar gereği davanın ertelenmesi, düşme, hükmün açıklanmasının geri bırakılması, ceza verilmesine yer olmadığı, davanın reddi, TCK madde 32/1 gereğince verilen kararları ve TCK madde 75 uyarınca davanın ortadan kaldırılmasını kapsamaktadır. Adalet Bakanlığı *2010-2014 Stratejik Planı*, s. 53.

³ “... suçun işlendiği hususunda ‘yeterli delil’ değil, daha geniş anlam içeren ‘yeterli şüphe’ bulunması, savcının dava açan iddianameyi düzenlemesi için gerekli ve zorunlu koşul olarak kabul edilmiştir.” (Yargıtay 4. CD, 03.07.2007, 2007/4520-2007/6315) Osman Yaşar, *Ceza Muhakemesi Kanunu*, Seçkin Yayınevi, Ankara 2009, C: 2, s. 1532.

kurumları, suç bildiriminde bulunan kamu görevlileri, talepte bulunan bir devlet görevlisi, yabancı bir devlet ve resen hareket eden savcılık takdir edebilir. Takdir noktasında devlet adına iddiada bulunan hukuk fakültesi mezunu savcı ile normal vatandaş arasında bir fark gözetilmemiştir. Çünkü Anayasamızın 36. maddesine göre; herkes, meşru vasıta ve yollardan faydalanmak suretiyle yargı mercileri önünde davacı veya davalı olarak iddia ve savunma ile adil yargılanma hakkına sahiptir. Bir başka deyişle herhangi bir fiilin ya da durumun suç oluşturduğu konusunda makul ve mantıklı olması şartıyla herkes şüphe edebilir ancak bu şüphenin savcılığa doğrudan veya dolaylı yoldan ulaşması ya da savcının şüphe ederek resen hareket etmesi akabinde soruşturma açılabilir. Konuyu basit bir örnekle açıklayalım; stabilize bir şekilde olan bir yolun asfaltlanması için ihale yapıldığını öğrenen ve süreci takip eden normal bir vatandaş ve o yerin Cumhuriyet savcısı söz konusu yol yapım çalışmasının bitiminde mezkûr yolu kullanırken, yolun beklenen kalitenin çok altında bir seviyede yapıldığını fark ettiklerinde şüphe etmeye başlarlar ancak bu şüphe bir suçun işlendiği izlenimini vermeyebilir. Vatandaş ve savcı konuyu dikkatlice inceleyip, gerekli araştırma yapıp, ilgili kişilerle yaptıkları görüşmeler sonucunda; söz konusu yol yapım çalışmasının medyada belirtilen fiyattan ihale edilemeyeceğini, fiyatın düşük olduğunu, yapılan ihalede hedeflenen kalitenin tutturulmadığını, ihaleye katılan bazı firmaların ücret karşılığında ihaleden çekildiğine yönelik dedikoduların arttığını, ihalenin kanuni yapılaş şekline uyulmadığını düşünerek, yani şüphe ederek bir suçun işlendiği izlenimine kapılabilir. Bu durum üzerine savcı şikâyete tabi olmayan, söz konusu olabilecek ihaleye fesat karıştırma, görevi kötüye kullanma gibi suçların gerçekten işlenip işlenmediğini tespit etmek amacıyla soruşturma işlemlerine başlayabilir. Vatandaşa bir suç işlendiğini düşünerek yetkili mercilere haber verebilir. Eğer savcılığa doğrudan ihbarda bulunursa savcı işin gereğini araştırmaya başlar ancak vatandaş yetkili merci diyerek söz konusu ihaleyi yapan kamu kurumuna başvurursa veya vatandaşın iddiasını idari bir soruşturma ile kapatıp, savcılığa bildirmeyecek bir kamu kurumuna müracaat ederse bir netice elde edilemeyebilir.

1. Basit Şüphe

5271 sayılı CMK madde 160/1'de Cumhuriyet savcısının bir suçun işlendiği izlenimini veren bir hâli öğrenir öğrenmez, kamu davasını açmaya yer olup olmadığına karar vermek üzere hemen işin gerçeğini araştırmaya başlayacağı belirtilmiştir. Bu maddede belirtilen şüphe sadece olgulara dayanan basit bir şüpheyi (izlenim) değil, basit şüpheden başlayıp artarak devam eden tüm şüpheleri kastetmektedir. Çünkü soruşturmayı başlatmak için en azından basit bir şüphe aranır⁵ yoksa kuvvetli bir şüphenin söz konusu olması durumunda zaten soruşturma mecburen başlatılacaktır. Örneğin; kalp rahatsızlığı ya da beyin damar rahatsızlığı olan bir kişinin kalp krizi veya beyin kanaması geçirerek öldüğünün öğrenilmesi durumunda bir suçun işlendiği izlenimi yoktur. Bu durumda savcı bırakın sistematik otopsiyi, trafik kazası sonucu ölüm gibi olaylarda, ölümün var olması nedeniyle yaptığı ölü muayene işlemini dahi yapmayabilir. Çünkü kişinin ölümünde ilk başta şüpheli bir durum yoktur. Görevli doktor; kişinin vücudunda herhangi bir darp izi veya şüpheli bir patolojik bulgu görmediğinden yani şüpheli bir ölümün varlığını düşünmediğinden dolayı adli rapor dahi düzenlenmemiş olabilir. Lakin, söz konusu vakia; bir başka kişinin öleni iteklemesi sonucu yere düşürmesi sonucunda kişide mevcut olan beyin damar hastalığının veya kalp rahatsızlığının olayın efor ve stresyle birlikte aktif hâle gelmesi sonucu kişinin kalp krizi veya patolojik beyin kanaması sonucu ölmesi şeklinde gelişmiş olabilir. Bu durumda ortada bir suç⁶ olma ihtimali vardır ve

⁵ "Soruşturmaya başlanabilmesi için, belli ve yaşanmış somut olayların, en azından belirti şeklinde ortada bulunan delillerin belli bir suçun işlendiği yolunda bir şüphe ortaya koyması şarttır. Belirli olaylara ve belirti şeklindeki delillere dayanmayan ve sadece tahminden ibaret bulunan şüphe soruşturmaya başlanabilmesi için yeterli değildir; yeterli sayılırsa keyfiliğin önlenmesi mümkün olmaz." Bahri Öztürk-Mustafa Ruhan Erdem, *Ceza Muhakemesi Hukuku*, 9. Baskı, Seçkin Yayıncılık, Ankara 2006, s. 485.

⁶ **Yargıtay 1. CD. 23.05.2007-2709/4048:** "Tartışma ortamında sanığın iteklemesi sonucu yere düşen maktulün kendisinde mevcut beyin damar rahatsızlığının olayın efor ve stresyle birlikte aktif hâle geçmesinden gelişen patolojik beyin kanaması sonucu öldüğü olayda, sanığın maktulle 20 yıldır samimi arka-

mezkûr olayın iddia edilmesi ya da dedikodusunun yapılması dahi basit şüpheyi ortaya çıkarır. Bu nedenle bu tip ölümlerde dahi kişinin rahatsızlanmadan önce çok miktarda efor ve stres yaşayabileceği bir vakianın yaşanıp yaşanmadığı araştırılmalıdır. Eğer bir tartışma dahi yaşanmış ise bir suçun işlendiği izlenimi veren bir hâl söz konusudur. “soruşturma evresinin başlatılabilmesi için öncelikle, bu evreyi başlatacak basit şüpheyi ortaya koyan delillerin araştırılması gerekebilir. Başka bir anlamıyla, önce suç işlendiğine dair soruşturmayı başlatacak derecede olguya dayanan basit bir şüphe bulunup bulunmadığının takdir edilmesi gerekir.”⁷

Silahla vurulmuş, başı kesilmiş, ağzı köpük ile dolmuş, yakılmış, kafası taş ile ezilmiş, eli ve ağzı bağlı bir şekilde bulunan bir kişinin evindeki tüm eşyaları çalınması durumlarında da bir suçun işlendiği izlenimi veren bir hâl söz konusudur ancak burada bir suçun işlendiğine yönelik kuvvetli şüphe mevcuttur. Bu nedenle “bir suçun işlendiği izlenimini veren hâl” ile anlatılmak istenen; bir soruşturmanın başlayabilmesi için en azından, minimum seviyede basit bir şüphenin mevcut olması gerekliliğidir.

İddia edilen olayların basit, sıradan, hayatın olağan akışına aykırı, akla mantığa uygun olmaması, soyut nitelikte bulunması durumunda yani basit bir şüpheyi ortaya koyacak seviyede, nitelikte bulunması durumunda yasa gereğince savcının soruşturma açmaması lazımdır. Soruşturma açılmamasına rağmen kişinin yazılı başvurusunun 3071 sayılı Dilekçe Hakkının Kullanılmasına Dair Kanun uyarınca da incelenmesi gerekir. Mezkûr Kanun’un 6. maddesi gereğince; vatandaşın sunduğu

şikâyet ya da ihbar dilekçesinde, dilekçe sahibinin adı-soyadı ve imzası ile iş veya ikametgâh adresinin bulunmaması, belli bir konuyu ihtiva etmemesi durumunda incelenmez. Belli bir konuyu ihtiva eden, dilekçe sahibinin adı-soyadı ve imzası ile iş veya ikametgâh adresinin bulunduğu dilekçede belirtilen iddiaların, bir suçun işlendiği izlenimini veren bir hâl teşkil etmiyorsa, en azından bir suçun işlendiği hususunda basit bir şüphe yoksa ve soruşturmada açılmayacaksa nasıl bir karar verileceği Ceza Muhakemesi Kanunu’nda düzenlenmemiştir. Uygulamada; savcılarının bu tip dilekçeleri almama yönünde bir eğilimi varsa da bu davranış şekli doğru değildir ve bu tutum başlarına iş açacak mahiyete dönüşebilir. Şöyle ki; yukarıda belirtilen bir dilekçe kabul edilmemesi durumunda kişiye geri verilmesi vakiadır. Dilekçe sahibi kişi, söz konusu dilekçe yerine ciddi iddialar içeren ve soruşturmaya kayıt edilmesi gereken bir dilekçeyi, savcı tarafından kabul edilmediği gerekçesi ile savcığı şikâyet eden dilekçesine ekleyebilir. Yapılan durum araştırmasında söz konusu kişinin geldiğini ve dilekçesini almadığını kabul eden savcıya karşılık yanında şahidi olduğunu söyleyen kişi ve gösterdiği yalancı tanıklar dinlendiğinde, savcının adli ve idari soruşturmaya maruz kalma ihtimali mevcuttur. Bu nedenle başvuranın iddialarının cezai soruşturmayı gerektirecek bir olay olmadığından veya herhangi bir suç ile bağlantı kurularak, ilgili suçun işlendiği hususunda başvurunun soyut iddiaları haricinde her türlü şüpheden uzak, kesin, inandırıcı ve yeterli delil bulunmadığından bahisle kovuşturmaya yer olmadığına dair karar verilmesi yerinde olacaktır.

2. Makul Şüphe

5271 sayılı Ceza Muhakemesi Yasası ile birlikte makul şüphe kavramı hukukumuzda girilmiş ve tanımı yapılmıştır.

Adli ve Önleme Aramaları Yönetmeliği’nin 6. maddesinde makul şüphe; “Makul şüphe, hayatın akışına göre somut olaylar karşısında genellikle duyulan şüphedir. Makul şüphe, aramanın yapılacağı zaman, yer ve ilgili kişinin veya onunla birlikte olanların davranış tutum ve biçimleri, kolluk memurunun taşındığından

daş oldukları, son bir aydır aynı otel odasında kaldıkları bu itibarla sanığın maktulün beyin hastalığı olduğunu bilip bilmediği araştırılıp, kuşkuya yer vermeyecek şekilde belirlendikten sonra sonucuna göre, bilmesi hâlinde 5237 sayılı TCK’nın 22, 23 ve 85. maddeleri kapsamında bilinçli taksir sonucu adam öldürme, aksi hâlde 5237 sayılı TCK’nın 86/2. maddesi aracılığı ile 85. maddeleri kapsamında sanığın hukuki durumunun değerlendirilmesi gerektiği gözetilmeden 765 Sayılı TCK’nın 452/2. maddesinin lehe olduğundan bahisle hüküm kurulması.” Sedat Bakıcı, *Ceza Hukuku Genel Hükümler*, 2. Bası, Adalet Yayınevi, Ankara 2008, s. 541.

⁷ Nur Centel-Hamide Zafer, *Ceza Muhakemesi Hukuku*, 7. Bası, Beta Yayınevi, İstanbul, s. 80.

şüphe ettiği eşyanın niteliği gibi sebepler göz önünde tutularak belirlenir. Makul şüphede, ihbar veya şikâyeti destekleyen emarelerin var olması gerekir. Belirtilen konularda şüphenin somut olgulara dayanması şarttır. Arama sonunda belirli bir şeyin bulunacağını veya belirli bir kişinin yakalanacağını öngörmeyi gerektiren somut olgular mevcut bulunmalıdır.”

5271 sayılı CMK madde 116'da; yakalanabileceği veya suç delillerinin elde edilebileceği hususunda makul şüphe varsa, şüphelinin veya sanığın üstünün, eşyasının, konutunun, iş yerinin ve ona ait diğer yerlerin aranabileceği belirtilmiştir.

5271 sayılı CMK madde 117'de ise; şüphelinin veya sanığın yakalanabilmesi veya suç delillerinin elde edilebilmesi amacıyla, diğer bir kişinin de üstünün, eşyasının, konutunun, iş yerinin veya ona ait diğer yerlerin aranabileceği, bu hâllerde aramanın yapılmasının, aranılan kişinin veya suçun delillerinin belirtilen yerlerde bulunduğu kabul edilebilmesine olanak sağlayan olayların varlığına bağlı olduğu, bu sınırlamanın, şüphelinin veya sanığın bulunduğu yerler ile izlendiği sırada girdiği yerler hakkında geçerli olmayacağı belirtilmiştir.

Yukarıda görüldüğü üzere arama için gerekli olduğu söylenen makul şüphenin seviyesini, derecesini belirlemek amacıyla kullanılan tabirler üstlendikleri görevleri tam olarak yerine getirememekte, makul şüphenin tam olarak ne olduğu veya ne olmadığı tespit noktasında güçlük çekilmektedir. Haklarının korunması noktasında şüpheliye nazaran daha sıkı şartlar öngörülmesi düşünülen diğer kişilerin aranması noktasında; şüphenin somut olgulara dayandığı, ihbar ve şikâyeti destekleyen emarelerin arandığı “makul şüphe” yerine “aranılan kişinin veya suçun delillerinin belirtilen yerlerde bulunduğu kabul edilebilmesine olanak sağlayan olayların varlığı” aranmıştır. Bu iki kriterin özellikle belirtilmiş olması, arama yapılacak kişilerin şüpheli ve diğer kişiler olarak ayrılması, bu ayrımın önemsenecek bir ayrım olması nedeniyle diğer kişilerin aranması noktasında daha yoğun bir şüphe arandığı hatta “olayların varlığı” nedeniyle bu yoğun şüpheyi haklı çıkaracak netliğin ve belli olmanın söz konusu olduğu söylenebilir. Örneğin; kamera görüntüleri ile sa-

bit; çalıntı bir kredi kartı ile yapılan alışveriş esnasında şüphelinin yanında bulunan ya da şüpheli ile birlikte yemek yediği, eğlendiği görülen kişinin/kişilerin veya bir cinayet şüphelinin saklanmak amacıyla asker arkadaşının, akrabasının bulunduğu yere gittiğinin, aldığı otobüs biletinden, iletişimin tespiti evraklarından anlaşılması durumunda şüphelinin asker arkadaşının veya akrabasının ikamet ettiği evinin, iş yerinin ve diğer kapalı yerlerinin aranmasında CMK madde 117/2'de yer alan olayın varlığı kabul edilir. Bu örnekten de anlaşılacağı üzere; “arama” koruma tedbiri soruşturmaya konu suça konu fiilin failini tespit etmek, soruşturmaya konu suçla ilgili olarak yeni deliller elde etmek amacıyla yapıldığı için, yani suça konu fiilden sonra yapıldığı için, CMK madde 117/2'de aranan “olay” ile kastedilen; soruşturmaya konu, soruşturmanın başlamasına neden olan ilk olaydan farklı olan, diğer kişiler hakkındaki şüpheyi tam olarak netleştiren ve belli eden vakia veya vakialardır.

Makul şüphe kavramından ne kastedildiğini daha iyi anlayabilmek için, özellikle seçilen “makul”, “emare” ve “somut olgu” kavramlarına/kelimelerine bakmamız gerekir. Sözlüklerde;

- “makul” kelimesinin anlamı akla yatkın, kabul edilebilir, aşırı olmayan, uygun, elverişli, “emare” kelimesi; belirti, iz, bir iş ile ilgili ipucu, bir eylemin yapılması olasılığını ortaya koyan ve fakat başlı başına bir delil nitelik ve kuvvetinde olmayan, diğer delillerle desteklendiğinde yargıç tarafından göz önüne alınan olgular,
- “olgu” kelimesi ise; olan veya yapılan iş, olay, tartışmasız olarak kabul edilen şey, varlığı deneyle kanıtlanmış şey, birtakım olayların dayandığı sebep veya bu sebeplerin yol açtığı sonuç, vakia olarak geçmektedir.⁸

Makul şüphe kavramı en önemli ceza yargılaması işlemlerinden, koruma tedbirlerinden biri olan “arama” için temel ölçüt olarak alınmıştır. “Arama” kavramı ceza yargılaması pratiğine aittir. Bu nedenle makul şüphe kavra-

⁸ Ejder Yılmaz, *Hukuk Sözlüğü*, 4. Bası, Yetkin Yayınları, 1992, s. 244, 556, 693; Türk Dil Kurumu, *Türkçe Sözlük*, 10. Baskı, Ankara 2005, s. 631, 1334, 1497.

minı lafzi ve amaçsal olarak yorumlamak için "arama" kavramının pratiğinden faydalanmak öğretici olacaktır.

Bir suçun işlendiği izlenimini veren bir hâl üzerine başlatılan soruşturma işlemlerinde soruşturmayı derinleştirerek yeni ve güçlü deliller elde etmek, var olan delilleri olayla ilişkilendirerek soruşturmaya yön vermek, maksimum seviyede soruşturma evresinde maddi gerçeği ifade edecek, şüphelinin masumiyeti veya suçluluğu noktasında en üst seviyede hakikati ortaya çıkaracak olgunluğa erişmek için arama koruma tedbiri çok önem arz eder. Bir tarafta ceza yargılaması süreci sonucunda ulaşılabilecek maddi gerçeğin hem suçlanan, mağdur olan, suçtan zarar gören kişi veya kişilerin haklarının korunması noktasındaki önemi, hem de toplumun genelinin devletin adaleti tesis görevine olan inancının tezahürü olan kamu düzeni, diğer tarafta ise kişi veya kişilerin Anayasa'nın 21. maddesi ile korunan konut dokunulmazlığı hakkı karşı karşıya gelir. Aslında bir bütünün parçası olan ancak suça konu olay nedeniyle karşı karşıya konumlanan bu haklar adalet terazisine konulduğunda; aynı zamanda arama yapılan kişinin hakkının da en üst ve makul düzeyde korunduğu hukuk devleti lehine bir dengesizlik oluşturmak için konut dokunulmazlığının ihlal edilebileceği belli istisnalar öngörülmüş ve bu istisnaların icrası şekle bağlanmıştır.⁹

Tüm bu açıklamalardan sonra makul şüphenin somutlaştırılması gerekecektir. Yapılan soruşturmada tanık ifadeleri veya diğer güçlü deliller bir şüpheliyi işaret ediyorsa, hakikate ulaştıracak yeni delillere ulaşmak veya var olan delilleri pekiştirmek ya da soruşturmayı derinleştirmek için söz konusu şüphelinin yakalanarak ifadesinin alınması kadar üstünün,

evinin, iş yerinin, eşyalarının ve şüpheliye ait diğer yerlerin aranması da büyük önem arz eder. Bu gibi durumlarda makul şüphe somut delillerde kendini gösterdiği için bir sorun yoktur. Ancak uygulamada sıkça rastlandığı üzere ismini vermek istemeyen bir kişinin yaptığı bir ihbar makul şüphe seviyesini açığa çıkartmada ne kadar etkindir? Yapılan ihbarlar her ne kadar soyut nitelikte olsa bile eğer ihbarcı suç delillerinin varlığı veya şüphelinin yakalanması içerikli ihbarlarını somutlaştıracak bilgiler de veriyorsa veya verdiği yan bilgiler olayı somutlaştırma noktasında kolluk araştırması ile sabitleniyorsa makul şüphenin var olduğu kabul edilerek arama kararı verilmesi gerekir. Makul şüphenin somut bir şekilde tezahür etmediği sadece ihbarcının kısa ve soyut ihbarı üzerine verilen arama kararı üzerine elde edilen delillerle çok önemli suçların aydınlandığı, çok tehlikeli örgütlerin çökertildiği de bir vakiadır. İhbarcının yapmış olduğu kısa ve soyut ihbarın içeriğinin oluşturduğu şüphenin derecesini makul şüphe seviyesine çıkarmak amacıyla bir araştırma yapılamaması veya yapılan araştırmadan bir sonuç çıkarması ya da yapılacak araştırmanın soruşturma ile amaçlanan maddi gerçeği tehlikeye düşüreceği de ihtimal dâhilindedir. Bu nedenle Adli ve Önleme Aramaları Yönetmeliği'nde belirtilen somut olgu kavramını dar yorumlamak, sadece şüphe edilen kişi veya olayla bağlı kalmamak gerekir. Yukarıda açıklandığı üzere ismini vermek istemeyen bir kişinin delillerin elde edilmesi veya şüphelinin yakalanabilmesine yönelik soyut iddiası terör faaliyetlerinin, kaçakçılığın, töre cinayetlerinin, kan davası gibi özellik arz eden suça konu eylemlerin yoğun olduğu yerlerde önem arz edebilir ve makul şüpheyle karşılanabilir. Makul şüpheyle karşılanmasının nedeni; soyut ihbarının içeriğinin bölgenin geçmiş deneyimleri ile uyumlu olması, suçun özellikleri, failin kimliği, ihbarcının ihbar ettiği kişilerden korkması gerçeği, muhtemel şüpheli veya şüphelilerin var olan korkutuculuğundan kaynaklanabilir. Madalyonun öbür yüzünde ise; yapılan ihbarlar ile kolluk kuvvetlerinin belli bir bölgeye çekilerek pusu kurulması vakası da çok yaygın ve bilindiklerdir. Bu nedenle yapılan ihbarın içeriği ve muhbir hakkında bilgi toplamak, toplanan bilgiler üzerinde hızlıca analiz yapmak, istişare etmek ve ihbarın sonucunu tayin edecek bir sinerjinin açığa çıkmasını sağlamak gerekecektir.

⁹ **1982 Anayasası madde 21:** "Kimsenin konutuna dokunulamaz. Millî güvenlik, kamu düzeni, suç işlenmesinin önlenmesi, genel sağlık ve genel ahlakın korunması veya başkalarının hak ve özgürlüklerinin korunması sebeplerinden biri veya birkaçına bağlı olarak usulüne göre verilmiş hâkim kararı olmadıkça; yine bu sebeplere bağlı olarak gecikmesinde sakınca bulunan hâllerde de kanunla yetkili kılınmış merciin yazılı emri bulunmadıkça; kimsenin konutuna girilemez, arama yapılamaz ve buradaki eşyaya el konulamaz. Yetkili merciin kararı yirmi dört saat içinde görevli hâkimin onayına sunulur. Hâkim, kararını el koymadan itibaren kırk sekiz saat içinde açıklar; aksi hâlde, el koyma kendiliğinden kalkar."

3. Yeterli Şüph

5271 sayılı Ceza Muhakemesi Kanunu'nun 170/2'inci maddesinde; soruşturma evresi sonunda toplanan delillerin, suçun işlendiği hususunda yeterli şüph oluşturması durumunda Cumhuriyet Savcısı'nın bir iddianame düzenleyeceği belirtilmiştir. Kanunu uygulayan, uygularken de kanunu lafzi ve amaçsal olarak yorumlamaya çalışan Cumhuriyet Savcısı; metodolojik olarak "suçun işlendiği hususunda yeterli şüph" ve "toplanan delil" kavramlarını iyi bir şekilde analiz ederek, bu iki ifadenin birbiriyle olan bağlantısından hareketle "yeterli şüph"den kastın ne olduğunu tutarlı bir şekilde tespit etmesi gerekir.

CMK'nın 170/2'inci maddesinde aranan yeterli şüpheye ulaşılırken belli bir sıra takip edilir. Cumhuriyet Savcısı ilk başta söz konusu olayın cezaî soruşturmayı gerektirecek bir olay olup olmadığı noktasında en azından basit bir şüpheye ulaştıktan sonra, soruşturmada adı geçen failin/faillerin atılı suçu/suçları işleyip işlemediğine yönelik araştırma yaparak yeterli şüpheye ulaşmaya çalışacaktır. Kural olarak ilk başta fail değil de fiil soruşturulduğu için; olayın cezaî soruşturmayı gerektirecek bir olay olduğu noktasında basit bir şüpheye ulaşıldığı anda, şikâyet gibi soruşturmayı baştan etkileyen bir engel bulunmaması hâlinde soruşturma açılarak gereği yapılmalıdır.

5271 sayılı CMK'nın 170/2'inci maddesinde; soruşturma evresi sonunda toplanan delillerin, suçun işlendiği hususunda yeterli şüph oluşturması durumunda Cumhuriyet Savcısı'nın bir iddianame düzenleyeceğinin belirtilmiş olması, soruşturma konusu suçun fail veya faillerinin meçhul olması ile birlikte yeterli şüph oluşturacak delilin bulunması durumunu yansıtmadığı açıktır. Boğazı kesilerek öldürülen, kasası kırılarak mal varlığı değerleri hırsızlanan kişilerin olaylarında olduğu gibi; var olan görüntünün yarattığı şüph ile birlikte suçta kullanılan silaha ulaşılması, olay yerinde şüpheliye ait olabilecek kan, parmak izi ve benzeri materyallerin bulunmasına karşın yapılan tüm araştırmalara rağmen şüphelinin kimliğinin tespit edilememesi durumunda, kasten öldürme veya hırsızlık suçları açısından yeterli şüph mevcuttur. Ancak failin/faillerin kimlik-

leri tespit edilemediği için iddianame düzenlenemez.

Ceza soruşturması boyunca toplanan deliller neticesinde sanığın mahkûm olma ihtimalinin beraat etme ihtimalinden daha fazla olduğu söylenebiliyorsa yeterli delil söz konusu olur. Yeterli delil yasanın aradığı yeterli şüpheyi her zaman karşılamayabilir, yeterli şüph yeterli delilden daha geniş bir anlam içerebilir. Yargıtay'ın görüşü de bu yöndedir.¹⁰ Ancak doktrinde bazı yazarlar yeterli delil ile yeterli şüpheyi aynı minvalde değerlendirerek yeterli şüpheyi yeterli delilin başka bir anlatımı olarak değerlendirmişlerdir.¹¹

Yeterli şüph tam anlamıyla sadece 5271 sayılı CMK'nın amaçladığı bir veya birkaç duruşmada ceza yargılamasını layıkıyla bitirmeye yetecek şüph olarak da algılanmaması gerekir. Tabi ki yapılan soruşturmada kişinin suçluluğunu gösterecek tüm deliller toplanmış ve kovuşturma evresinde mahkeme yeni delil araştırmasına gitmeyerek soruşturma evresinde toplanan deliller ile karar verecek olabilir ve bu karar verme süreci bir veya iki duruşma sürebilir. Ancak iddianamenin iadesi sayılamayacak eksikliklerin giderilmesi, alınan ifadeler ve mevcut delillerin işaret ettiği yeni delillere ulaşmaya çalışılması, müşteki, suçtan zarar gören, sanık ve tanık gibi kişilerin duruşmada dinlenecek olmasına karşın bu aktörlerden bazılarının mazereti, adresini değiştirme, bir başka yerde bulunma gibi nedenlerle ilk veya izleyen birkaç duruşmada dinlenememesi, soruşturma evresinde başvuru bilirkişilerin incelemesinin yeterli görülmemekle derinlemesine inceleme yapacak bilirkişiyeye başvurma ve bilirkiş raporları arasındaki çelişkinin giderilmesi amacıyla bilirkişiyeye başvuruların yinelenmesi gibi hususlar nedeniyle uzayan yargılama işlemlerinden anlaşılacağı üzere CMK'nın 170/2'inci maddede aradığı şüph; hakikatin karşılığı olan maddi gerçeği ifade edecek yenilmiş şüphenin yenilmeden

¹⁰ "... suçun işlendiği hususunda "yeterli delil" değil, daha geniş anlam içeren "yeterli şüph" bulunması, savcının dava açan iddianameyi düzenlemesi için gerekli ve zorunlu koşul olarak kabul edilmiştir." (Yargıtay 4. CD. 03.07.2007, 2007/4520-2007/6315) Yaşar Osman, *Ceza Muhakemesi Kanunu*, Seçkin Yayınevi, Ankara 2009, C: 2, s. 1532.

¹¹ Centel-Zafer, a.g.e., s. 83.

bir önceki evresinde söz konusu olan maksimum şüphe ile toplanan deliller neticesinde sanığın mahkûm olma ihtimalinin beraat etme ihtimalinden daha fazla olduğunun düşünüldüğü ilk anı ifade eden minimum şüphe arasındaki tüm şüpheleri ifade eder. Çünkü söz konusu aralıktaki tüm şüphelerin mevcut olduğu faili belli her soruşturma sonucunda bir iddianame düzenlenebilir.

4. Kuvvetli Şüphe

5271 sayılı CMK'nın 100/1. maddesinde; kuvvetli suç şüphesinin varlığını gösteren olguların ve bir tutuklama nedeninin bulunması hâlinde şüpheli veya sanık hakkında tutuklama kararının verilebileceği belirtilmiştir. Söz konusu maddede aranan kuvvetli şüphe; kayyım tayini (CMK, madde 133), iletişimin dinlenmesi (CMK, madde 135), gizli soruşturmacı görevlendirilmesi (CMK, madde 139), teknik araçlarla izleme (CMK, madde 140) gibi koruma tedbirlerinin uygulanması için de bir ön şart olarak kabul edilmiştir.

Yukarıda belirtilen koruma tedbirlerinin ceza soruşturmasında uygulanmamış veya talep edilip reddedilmiş olması yapılan soruşturmada kuvvetli şüphe seviyesine ulaşılamamış olduğunu göstermez. Çünkü söz konusu koruma tedbirlerine, ceza soruşturmasındaki soru işaretlerini azaltmak, maddi gerçeğe yaklaştıracak yeni delillere ulaşmak ve kovuşturma evresi sonucunda verilecek muhtemel cezanın infazının sağlanabilmesi için başvurulur. Bazı soruşturmalarda ise şüphelinin ikrarı, mağdur beyanı, tanık anlatımları, parmak izi, moleküler genetik inceleme sonuçları, kamera kayıtları gibi güçlü deliller neticesinde koruma tedbirlerine gerek duyulmadan maddi gerçeğe ulaşılabilir.

Hükmedilecek cezanın adli para cezası olması ya da hapis cezasının ertelenmesi, para cezasına çevrilmesi veya hükmün açıklanmasının geri bırakılması kararının verilmesi ihtimali nedeniyle verilecek cezanın infazının sağlanması gerekçesinin anlamsızlaşması, delillerin tamamının ya da hükme esas teşkil edip, maddi gerçeği ifade edecek yeteri kadarının toplanıp muhafaza altına alınması nedeniyle delillerin karartılma ihtimalinin bu-

lunmaması, tanık mağdur ve başkalarına baskı yapılmaması, yapılan baskının bazı tanıklarla sınırlı kalıp diğer tanıklıkların veya delillerin maddi gerçeği ifade etmede yeterli görülmesi gibi nedenlerle “baskı yapıma girişiminde bulunma” ihtimalinin olmaması, “var sayılabilir” ifadesiyle tutuklamada tam bir takdir yetkisinin bulunması ve soruşturmaya konu suçun adli para cezası ile üst sınırı iki yıldan fazla olmayan bir suça ilişkin olması nedeniyle tutuklama tedbirine, soruşturmaya konu suçun bir şirketin faaliyeti çerçevesinde işlenmiyorsa kayyım tayinine, yapılan soruşturmada başka surette delil elde etme imkânı varsa iletişimin dinlenmesi, gizli soruşturmacı görevlendirilmesi ve teknik araçlarla izleme tedbirine başvurulmayabilir.

Hâkimler görevlerinde bağımsızdırlar; Anayasaya, kanuna ve hukuka uygun olarak vicdani kanaatlerine göre hüküm verirler (Anayasa, madde 138/1). Hâkimler yukarıda belirtilen koruma tedbirlerine kuvvetli şüphe bulunduğu bahisle hükmederken de vicdani kanaatlerine göre hareket ettikleri için ceza yargılamamıza egemen olan vicdani delil sistemini hatırlamak, kuvvetli şüphenin seviyesini ölçmede yardımcı olacaktır. Yapılan soruşturma ve kovuşturmada hukuka uygun şekilde toplanarak soruşturma evrakında tevsik edilen veya duruşmaya getirilip mahkeme huzurunda tartışılmış delillerin hâkim tarafından vicdani kanaatine göre serbestçe takdir edilmesine vicdani delil sistemi veya delillerin serbestçe değerlendirilmesi ilkesi denir. Bu ilke önemli olan “vicdani kanaat”tır. Sanık aleyhine olacak şekilde tanık ifadeleri de dâhil olmak üzere bazı delillerin mevcut olmasına karşın, sanık lehine bir delil bulunmaması durumunda dahi mahkeme; sanığın suçluluğunun kesin bir şekilde ispat edilemediği, var olan şüphenin askıda kaldığı ve söz konusu durumun sanık lehine yorumlanması gerektiğinden bahisle beraat kararı verebilir. Oysa vicdani delil sisteminin zıddı olan kanuni delil sisteminde sanık aleyhine olan delillerin karşısına, lehine olacak deliller getirilememesi durumunda mahkûm olması gerekecekti. “vicdanın”, karar merci olan hâkimlerin bütün benliğine hâkim olması gereken bir manevi unsur olduğu gözden kaçmamalıdır. Bu nedenle hâkimler kuvvetli şüphe sebebinin bulunduğu bahisle bir tutuklama kararı ver-

diğinde şüphelinin veya sanığın o suçu işlediğini vicdanında hissetmiş, kabul etmiş ve vicdanı ile başını belaya sokmamak için vicdanı kanaatinde bir kesinlik aramış demektir. Bu nedenle şüpheli ve sanığın suçun faili veya şeriki olduğu noktasında üst seviyede bir ihtimal, kuvvetle muhtemellik varsa kuvvetli şüphe var demektir.

SUÇUN ÖĞRENİLMESİ

1. Resen Öğrenme

Cumhuriyet Savcısı mesai saatleri içinde veya dışında görevini yaparken tanık olduğu bir suçu öğrenebilir ve öğrendiği suçun şikâyete bağlı olmayan, resen harekete geçmesi gereken bir suç olduğu kanaatine varırsa, tanık olduğu hususları içeren bir tutanak düzenleyerek resen soruşturma açabilir. Kolluk da idari nitelikteki önleme görevi veya adli görevi esnasında tesadüfen bir suçun işlendiğini öğrenebilir. Kolluk bu durumda soruşturma işlemlerinin başlayabilmesi için yetkili ve görevli Cumhuriyet Başsavcılığındaki nöbetçi veya müracaat savcısına derhâl haber vermelidir. Soruşturmaya konu olabilecek suçla ilgili olarak tanıklığı olan Cumhuriyet Savcısı'nın yetkili ve görevli olmaması durumunda resen soruşturma açamayacağından, durumu yetkili makamlara bildireceğinden resen öğrenme yerine ihbar yolu ile öğrenme söz konusudur. Yetkili ve görevli olmayan Cumhuriyet Savcısının CMK madde 90/1'de yer alan herkesin geçici olarak yakalama yetkisi haricinde hiçbir yetkisi yoktur, olmaması gerekir. Soruşturmaya konu olabilecek suç hakkında doğrudan tanıklığı olan Cumhuriyet Savcısının nöbetçi veya müracaat savcısı olması da durumu değiştirmemesi gerekir. Bazen nöbetçi veya müracaat savcısı tarafından tanık olunan suçla ilgili elde edilen delillerin yeterli olduğu düşünülüp, soruşturma evrakı içerisinde mezkûr tanıklığa dair tevsik edilmiş veya edilmemiş bir bilgi bulunmayabilir. Sanığın yüzde yüz suçluğunun ispatını arayan modern ceza yargılamasını esas alan ceza yargılamamıza örnek olacak yargılamada; söz konusu tanıklık ile kesinlik kazanacak sanığın suçluluğu noktasında nöbetçi veya müracaat savcısının tanıklığının bulunmaması nedeniyle şüpheye

düşülebilir, yenilemeyen şüphe sanık lehine yorumlanarak; yüklenen suçun sanık tarafından işlendiğinin sabit olmaması gerekçesiyle beraat kararı verilebilir (CMK, madde 223/1-e). Bu durumda suçlu olan kişinin cezasız kalması söz konusu olduğu için, modern ceza yargılamasının en önemli ilkelerinden biri olan; "bir suçlunun cezasız kalmasının bir masumun mahkûm olmasına tercih edilmesi" ilkesinin geçerliliği ve inandırıcılığı zarar görecektir.

Resen öğrenilen suçun şikâyete bağlı olması durumunda yetkili makamlara söz konusu suçu bildirmek için mağdur kişinin şikâyetini belirtir açık bir iradesinin varlığının aranması meselesi yoruma açıktır. Mağdur kişi olay anının ortaya çıkardığı psikolojik durum, failden çekinme ve diğer etkenler nedeniyle olay anında şikâyetçi olduğunu gösteren bir davranış sergileyemeyebilir. Ancak olaya mağdurun şikâyetini gösteren bir iradesinin bulunmadığı esnada müdahale eden kolluk kuvvetlerinin oluşturduğu güven ortamında mağdur iradesini rahatça açığa çıkartarak şikâyetçi olabilir. Bu tip bir durumu öngörebilecek yasa koyucu, şikâyete bağlı suçlarda mağdurun şikâyeti beklenmeksizin soruşturma işlemlerinin başlatılıp, soruşturmanın durdurularak mağdura şikâyetinin sorulması gerektiğine ilişkin açık bir kural koymak yerine soruşturulması ve kovuşturulması şikâyete bağlı olan suç hakkında yetkili kimsenin altı ay içinde şikâyette bulunmaması durumunda soruşturma ve kovuşturmanın yapılamayacağını düzenlemiştir (TCK, madde 73/1). Bu nedenle şikâyete bağlı bir suçla karşılaşan, suç işlenmesinin önlenmesi ile yetkili ve görevli kolluk kuvveti¹² ile adli kolluk kuvveti olaya mü-

¹² 2803 Sayılı Jandarma Teşkilat, Görev ve Yetkileri Kanunu madde 7, 2559 Sayılı Polis ve Vazife Selahiyet Kanunu madde 1. 25832 Sayılı Adli Kolluk Yönetmeliği madde 7: "Gerektiğinde veya Cumhuriyet Savcısının talebi hâlinde, diğer kolluk birimleri de adli kolluk görevlerini yerine getirmekle yüküldür." Şikâyete bağlı bir suç olan cinsel tacizi örnek verirsek; bu tip bir olayda sözlü olarak yapılan tacizle suç oluşur ancak soruşturma işlemlerinin başlayabilmesi için şikâyet aranır yani suçun oluşumunda şikâyet kurucu unsur değildir. Bu nedenle böyle bir olaya müdahale eden adli kolluk haricindeki diğer kolluk kuvvetleri de adli kolluk sayılır ayrıca söz konusu taciz toplum ve kişiler açısından tepkiyle karşılanabileceğinden, adli kolluk görevlisi haricindeki suçun önlenmesi ile yetkili kolluk görevlileri mezkûr tepki sonucunda oluşabile-

dahale ederek şikâyet konusunda mağdurun gerçek iradesini öğrenmesi gerektiği¹³, benzer olaylara tanık olarak resen öğrenen bir Cumhuriyet Savcısına bu görevi yüklemenin ise doğru olmayacağı, ancak kolluk kuvvetlerini olay yerine yönlendiren bir Cumhuriyet Savcısının davranışı takdirle karşılanarak, ahlaksal bir davranış olarak kabul edileceği söylenebilir.

2. İhbar Yolu ile Öğrenme

İhbar, resen soruşturulması gereken bir suçun işlendiğine doğrudan tanıklık eden veya bir suçun işlendiği izlenimini veren bir hâli öğrenen bir vatandaşın durumu adli makamlara bildirmesidir. İhbar eden suçtan zarar gören, mağdur olabileceği gibi suçla hiçbir ilgisi olmayan üçüncü bir kişi de olabilir. Soruşturulması şikâyete bağlı olmayan bir suçtan dolayı ihbar yapan kişinin sıfatı müşteki değil ihbar eden veya ihbarcıdır. Uygulamada; yapılan tüm soruşturmalarda suçtan zarar görenlerin tümüne şikâyet eden anlamındaki müşteki denilmesi doğru değildir. Çünkü müşteki sadece şikâyete bağlı olan suçlarda, şikâyet hakkı sahibi olan mağdur, suçtan zarar gören veya kanuni temsilci gibi kişilere verilmesi gereken bir sıfattır.

İhbar, Cumhuriyet Başsavcılığına veya kolluk makamlarına yapılabileceği gibi valiliğe, kaymakamlığa, mahkemeye, yurt dışında işlenip ülkede takibi gereken suçlar hakkında Türkiye'nin elçilik ve konsolosluklarına, bir kamu görevinin yürütülmesiyle bağlantılı olarak işlendiği iddia edilen bir suç nedeniyle ilgili kurum ve kuruluş idaresine yapılabilir. Adli makamlar haricinde ihbar yapılan mezkûr makamlar, ihbarı gecikmeksizin yetkili ve görevli Cumhuriyet Başsavcılığına bildirmek zorundadır (CMK, madde 158).

---

cek suçları önlemek amacıyla da müdahale etmesi görev ve yetkisi kapsamında bir davranış olarak algılanacaktır.

¹³ Bu tartışma normalde yoruma açık olabileceği kabul edilebilir ise de; yılbaşı kutlamalarında Taksim Meydanı'ndaki eğlencelerde yaşanan şikâyete tabi cinsel saldırı ve cinsel taciz suçlarında, olay akabinde mağdurlara şikâyetinin olup olmadığı sorulmadan failerin gözaltına alınması vakıası unutulmaması gerekir.

Suçları soruşturmak ve kovuşturmakla yükümlü olan makamlar kural olarak bütün ihbarları tutanak altına alıp, değerlendirmek zorundadırlar. Ancak yapılan ihbarların ciddi olması gerekir. Ciddilikten kasıt; ihbarın inandırıcı olup olmaması, ihbarın mantıkla bağdaşıp bağdaşmaması, ihbarcının içeriğinin tutarlı olmasına karşın ihbarcının akıl sağlığının yerinde olup olmaması veya önceye dayalı asılsız ihbarları çokça yapan bir kişi olması gibi nedenlerdir. İhbarın içeriğinin iddia edilen suçla ilgili ayrıntıları içermemesi, söz konusu ihbarın devre dışı kalmasına neden olmaması gerekir. İhbarcının, kimliğinin ifşa olma korkusu, ihbar ettiği kişilere karşı duyduğu korku nedeniyle kısa ve soyut bir ihbar yapabilir. Yapılan bu ihbarın değerlendirilerek başlatılan soruşturmalarda çok önemli sonuçların alındığı da bir gerçektir. Bir başka gerçek ise insanların rakibine zarar vermek, intikam almak, çıkar sağlamak, egosunu tatmin etmek amacıyla ihbar yapmasıdır. Ayrıca terör örgütlerinin yaptıkları ihbarlarla kolluk kuvvetlerini belli bir bölgeye çekerek pusu kurdukları da yaşanan vakialardır. Bu nedenle ihbarın; yapıldığı yer, zaman, kişi, iddia edilen suç, ihbarcının kimliği dikkate alınarak ayrı ayrı değerlendirilmeli ve işlem yapılmalıdır.

İhbarın nasıl olması gerektiği teferruattır asıl olan içeriğidir. Bu nedenle yazılı olarak, tutanağa geçirilmek üzere sözlü olarak, telefonla, imzasız mektupla yapılabilir. Kolluk kendisine yapılan ihbar üzerine düzenleyeceği ihbar tutanağında ihbarın yapıldığı tarihi, saati, günü, yeri ve biliniyorsa muhbirin kimlik bilgileri, ihbarın konusu, muhbirce verilen bilgileri, düzenleme tarihi ve düzenleyenlerin kimliğine ilişkin bilgiler yer alır.

İhbar Anayasa'nın 74. maddesinde düzenlenen dilekçe hakkının bir kullanım şeklidir.

Muhbirlere ikramiye ve ödül verileceği bazı kanunlarda düzenlenmiştir. 5607 sayılı Kaçakçılıkla Mücadele Kanunu'nun 23. maddesinde kaçak zannı ile eşya yakalanması hâlinde muhbir ve el koyanlara belli usul ve esaslara göre ikramiye verileceği belirtilmiş, söz konusu usul ve esaslar aynı maddede düzenlenmiştir.

Muhbirlerin yaptıkları ihbar nedeniyle cezasından indirim yapılması veya hiç cezalandırılmaması

dırılmaması etkin pişmanlık adı altında yasal olarak düzenlenmiştir.¹⁴

¹⁴ **5237 sayılı TCK madde 93:** (1) Organ veya dokularını satan kişi, resmî makamlar tarafından haber alınmadan önce durumu merciine haber vererek suçluların yakalanmalarını kolaylaştırırsa, hakkında cezaya hükmolunmaz. (2) Bu suç haber alındıktan sonra, organ veya dokularını satan kişi, gönüllü olarak, suçun meydana çıkmasına ve diğer suçluların yakalanmasına hizmet ve yardım ederse; hakkında verilecek cezanın, yardımın niteliğine göre, dörtte birden yarısına kadarı indirilir.

5237 sayılı TCK madde 192: (1) Uyuşturucu veya uyarıcı madde imal ve ticareti suçlarına iştirak etmiş olan kişi, resmî makamlar tarafından haber alınmadan önce, diğer suç ortaklarını ve uyuşturucu veya uyarıcı maddelerin saklandığı veya imal edildiği yerleri merciine haber verirse, verilen bilginin suç ortaklarının yakalanmasını veya uyuşturucu veya uyarıcı maddenin ele geçirilmesini sağlaması hâlinde, hakkında cezaya hükmolunmaz. (2) Kullanmak için uyuşturucu veya uyarıcı madde satın alan, kabul eden veya bulandıran kişi, resmî makamlar tarafından haber alınmadan önce, bu maddeyi kimden, nerede ve ne zaman temin ettiğini merciine haber vererek suçluların yakalanmalarını veya uyuşturucu veya uyarıcı maddenin ele geçirilmesini kolaylaştırırsa, hakkında cezaya hükmolunmaz. (3) Bu suçlar haber alındıktan sonra gönüllü olarak, suçun meydana çıkmasına ve fail veya diğer suç ortaklarının yakalanmasına hizmet ve yardım eden kişi hakkında verilecek ceza, yardımın niteliğine göre dörtte birden yarısına kadarı indirilir. (4) Uyuşturucu veya uyarıcı madde kullanan kişi, hakkında kullanmak için uyuşturucu veya uyarıcı madde satın almak, kabul etmek veya bulandırmaktan dolayı soruşturma başlatılmadan önce resmî makamlara başvurarak tedavi ettirilmesini isterse, cezaya hükmolunmaz.

5237 sayılı TCK madde 201: (1) Sahte olarak para veya kıymetli damga üreten, ülkeye sokan, nakleden, muhafaza eden veya kabul eden kişi, bu para veya kıymetli damgaları tedavüle koymadan ve resmî makamlar tarafından haber alınmadan önce, diğer suç ortaklarını ve sahte olarak üretilen para veya kıymetli damgaların üretildiği veya saklandığı yerleri merciine haber verirse, verilen bilginin suç ortaklarının yakalanmasını ve sahte olarak üretilen para veya kıymetli damgaların ele geçirilmesini sağlaması hâlinde, hakkında cezaya hükmolunmaz. (2) Sahte para veya kıymetli damga üretiminde kullanılan alet ve malzemeyi izinsiz olarak üreten, ülkeye sokan, satan, devreden, satın alan, kabul eden veya muhafaza eden kişi, resmî makamlar tarafından haber alınmadan önce, diğer suç ortaklarını ve bu malzemenin üretildiği veya saklandığı yerleri ilgili makama haber verirse, verilen bilginin suç ortaklarının yakalanmasını ve bu malzemenin ele geçirilmesini sağlaması hâlinde, hakkında cezaya hükmolunmaz.

5237 sayılı TCK madde 221: (1) Suç işlemek amacıyla örgüt kurma suçu nedeniyle soruşturmaya başlanmadan ve örgütün amacı doğrultusunda suç işlenmeden önce, örgütü dağıtan veya verdiği bilgilerle örgütün dağılmasını sağlayan kurucu veya yöneticiler

Kural olarak bir suçun işlendiğinden haberdar olan kişinin söz konusu suçu adli makamlara ihbar yükümlülüğü¹⁵ bulunmamaktadır. Ancak yasa koyucu 5237 sayılı TCK'nın 278. maddesinde; işlenmekte olan veya işlenmiş olmakla birlikte sebebiyet verdiği neticelerin sınırlandırılması hâlen mümkün bulunan suçu yetkili makamlara bildirme yükümlü-

hakkında cezaya hükmolunmaz. (2) Örgüt üyesinin, örgütün faaliyeti çerçevesinde herhangi bir suçun işlenişine iştirak etmeksizin, gönüllü olarak örgütten ayrıldığını ilgili makamlara bildirmesi hâlinde, hakkında cezaya hükmolunmaz. (3) Örgütün faaliyeti çerçevesinde herhangi bir suçun işlenişine iştirak etmeden yakalanan örgüt üyesinin, pişmanlık duyarak örgütün dağılmasını veya mensuplarının yakalanmasını sağlamaya elverişli bilgi vermesi hâlinde, hakkında cezaya hükmolunmaz. (4) Suç işlemek amacıyla örgüt kuran, yöneten veya örgüte üye olan (Ek ibare: 29.06.2005 - 5377 sayılı Kanun 26. madde) ya da üye olmamakla birlikte örgüt adına suç işleyen veya örgüte bilerek ve isteyerek yardım eden kişinin, gönüllü olarak teslim olup, örgütün yapısı ve faaliyeti çerçevesinde işlenen suçlarla ilgili bilgi vermesi hâlinde, hakkında örgüt kurmak, yönetmek veya örgüte üye olmak suçundan dolayı cezaya hükmolunmaz. Kişinin bu bilgileri yakalandıktan sonra vermesi hâlinde, hakkında bu suçtan dolayı verilecek cezada üçte birden dörtte üçe kadar indirim yapılır.

5237 sayılı TCK madde 254: (1) (Değişik: 6352 - 2.7.2012 / madde 88) Rüşvet alan kişinin, durum resmî makamlarca öğrenilmeden önce, rüşvet konusu şeyi soruşturmaya yetkili makamlara aynen teslim etmesi hâlinde, hakkında rüşvet suçundan dolayı cezaya hükmolunmaz. Rüşvet alma konusunda başkasıyla anlaşan kamu görevlisinin durum resmî makamlarca öğrenilmeden önce durumu yetkili makamlara haber vermesi hâlinde de hakkında bu suçtan dolayı cezaya hükmolunmaz. (2) (Değişik: 6352 - 2.7.2012 / madde 88) Rüşvet veren veya bu konuda kamu görevlisiyle anlaşmaya varan kişinin, durum resmî makamlarca öğrenilmeden önce, pişmanlık duyarak durumdan yetkili makamları haberdar etmesi hâlinde, hakkında rüşvet suçundan dolayı cezaya hükmolunmaz. (3) (Değişik: 6352 - 2.7.2012 / madde 88) Rüşvet suçuna iştirak eden diğer kişilerin, durum resmî makamlarca öğrenilmeden önce, pişmanlık duyarak durumdan yetkili makamları haberdar etmesi hâlinde, hakkında bu suçtan dolayı cezaya hükmolunmaz. (4) (Ek fıkra: 26.06.2009-5918 sayılı Kanun 4. madde) Bu madde hükümleri, yabancı kamu görevlilerine rüşvet veren kişilere uygulanmaz.

¹⁵ **5237 sayılı TCK madde 98:** (1) Yaşı, hastalığı veya yaralanması dolayısıyla ya da başka herhangi bir nedenle kendini idare edemeyecek durumda olan kimseye hâl ve koşulların elverdiği ölçüde yardım etmeyen ya da durumu derhâl ilgili makamlara bildirmeyen kişi, bir yıla kadar hapis veya adli para cezası ile cezalandırılır. (2) Yardım veya bildirim yükümlülüğünün yerine getirilmemesi dolayısıyla kişinin ölmesi durumunda, bir yıldan üç yıla kadar hapis cezasına hükmolunur.

lûgü getirmiş, bildirmeyenlerin bir yıla kadar hapis cezası ile cezalandırılacağı belirtilmiştir. Yorumu çok açık bu cezai düzenlemenin pratiğinin zorluğu, ortaya çıkaracağı sonuçların toplum tarafından tepkiyle karşılanması olasılığı, hedeflediği amacın dışına çıkabilecek pratiklere izin verebiliyor olması nedeniyle söz konusu düzenlemenin gözden geçirilmesi gerekir.

Kamu adına soruşturma ve kovuşturmayı gerektiren bir suçun işlendiğini göreviyle bağlantılı olarak öğrenen kamu görevlisinin durumu yetkili makamlara bildirmesi gerekir (TCK, madde 279/1). Adli kolluk görevlileri de bir suçla karşılaştıklarında durumu emrinde çalıştıkları Cumhuriyet Savcısına bildirmek zorundadırlar (CMK, madde 161/2; TCK, madde 279/2).

Görevini yaptığı sırada bir suçun işlendiği yönünde bir belirti ile karşılaşmasına rağmen, durumu yetkili makamlara bildirmeyen veya bu hususta gecikme gösteren tabip, diş tabibi, eczacı, ebe, hemşire ve sağlık hizmeti veren diğer kişilerin bir yıla kadar hapis cezası ile cezalandırılacağı düzenlenmiştir (TCK, madde 280).

Şüpheli ölümün ihbarını kanun koyucu önemsemiş ve ayrıca düzenlemiştir. Bir ölümün doğal nedenlerden meydana gelmediği kuşkusunu doğuracak bir durumun varlığı veya ölünün kimliğinin belirlenememesi hâlinde; kolluk görevlisi, köy muhtarı ya da sağlık veya cenaze işleriyle görevli kişiler, durumu derhâl Cumhuriyet Başsavcılığına bildirmekle yükümlüdürler. Bu hâllerde ölünün gömülmesi ancak Cumhuriyet savcısı tarafından verilecek yazılı izne bağlıdır (CMK, madde 159; Adli Kolluk Yönetmeliği, madde 6/3). Bu düzenlemenin ihlali durumunda ihbarı yapmayan kişi eğer kamu görevlisi ise TCK madde 279, sağlık mensubu ise TCK madde 280'de yer alan suçlar söz konusu olur.

Görevi dolayısıyla öğrendiği ve devletin güvenliğinin gizli kalmasını gerektirdiği fenni keşif veya yeni buluşları veya sınai yenilikleri kendisinin veya başkasının yararına kullanan veya kullanılmasını sağlayan kişi, beş yıldan on yıla kadar hapis ve üç bin güne kadar adli para cezası ile cezalandırılır. Fiil, Türkiye ile savaş hâlinde bulunan bir devletin yararına işlenir veya devletin savaş hazırlıklarını veya sa-

vaş etkinliğini veya askerî hareketlerini tehlikeye sokacak olursa, faile müebbet hapis cezası verilir. Türkiye Devleti tarafından yabancı bir memlekette devlete ait belirli bir işi görmek için görevlendirilen kimse, bu görevi sadakatle yerine getirmediği ve bu fiilden dolayı zarar meydana gelebildiği takdirde faile beş yıldan on yıla kadar hapis cezası verilir. Bu maddede tanımlanan suçların işleneceğini haber alıp da bunları zamanında yetkililere ihbar etmeyenlere, suç teşebbüs derecesinde kalmış olsa bile altı aydan iki yıla kadar hapis cezası verilir (TCK, madde 333).

3. Şikâyet Yolu ile Öğrenme

Suçtan zarar görenin, failin (şüphelinin) yaptırımı tabi tutulmasını içeren iradesini adli makamlara veya adli makamlara gönderilmek üzere kamu makamlarına sözlü ya da yazılı olarak açıklamasına şikâyet denir. Şikâyet sadece şikâyete tabi suçlarda söz konusu olur. Soruşturulması şikâyete bağlı olmayan yani resen soruşturulan bir suçtan dolayı gereğinin yapılması amacıyla irade açıklaması yapan kişi suçtan zarar gören bile olsa sıfatı müşteki değil ihbar eden veya ihbarcıdır.

4. Müracaat Yolu ile Öğrenme

Müracaat, belli suçlarda devletin mahsus makamlarının, dava açmayı zorunlu kılmayacak şekilde yaptığı şikâyettir. Örneğin 5411 sayılı Bankacılık Kanunu'nun 162. maddesinde¹⁶ olduğu gibi.

¹⁶ **5411 sayılı Bankacılık Kanunu Üçüncü Bölüm, Kovuşturma Usulü, Yazılı Başvuru ve Müdahale madde 162:** Bu kanunda belirtilen suçlara ilişkin soruşturma ve kovuşturma yapılması, Kurum veya Fon tarafından Cumhuriyet Başsavcılığına yazılı başvuruda bulunulmasına bağlıdır. Bu başvuru muhakeme şartı niteliğindedir. Ancak 160'inci maddenin üçüncü fıkrasında belirtilen suçtan dolayı soruşturma ve kovuşturmalar Kurum veya Fonun yazılı bildirim üzerine veya gecikmesinde sakınca bulunan hâllerde resen Cumhuriyet Savcılarınca yapılır ve Kurum ve Fon haberdar edilir. Bu fıkra uyarınca yapılan soruşturmalar neticesinde açılan kamu davalarında, Kurum veya Fonun başvuruda bulunması hâlinde, bunlar başvuru tarihinde müdahil sıfatını kazanırlar. İtibarın zedelenmesi, sırların açıklanması ve zimmet suçlarından dolayı ilgililerin dava hakkı ile 04.12.2004 ta-

Müracaatın, şikâyetten farkı, süreye bağlı olmaması ve geri alınamamasıdır. Talepten farkı ise, müracaat üzerine savcının kamu davasının açılması için iddianame düzenlemek zorunda olmamasıdır.¹⁷

5. Talep [İstem] İle Öğrenme

Kanun bazı suçların kovuşturulmasını, yetkili kişi ve makamların yetkili savcıdan istemelerine bağlamıştır. Bu dava şartına “talep” denir. Talep konusunda en güzel örnek; TCK’nın 12. maddesinin 1, 3 ve 4. fıkraları ile 13. maddenin 2 ve 3. fıkralarında belirtilen Adalet Bakanının istemidir. Bu açıklamalar sonucunda talebi, resmî kişi ve kurumlar tarafından yapılan şikâyet olarak tanımlayabiliriz.

Talep şikâyete benzese de, aralarında önemli farklar vardır. Nitekim şikâyet üzerine savcı kamu davasının açılması için iddianame düzenlemek zorunda değildir; oysa talep üzerine savcı, kamu davasının açılması için hazırlayacağı iddianameyi mahkemeye sunmak zorundadır. Şikâyetin süreye bağlanmasına karşılık, talep süreye bağlı değildir. Dava zamanaşımı dolmamış olması şartıyla her zaman talepte bulunulabilir. En son olarak da şikâyet geri alınabildiği hâlde, talep geri alınmaz.

6. Yabancı Devletin Şikâyeti İle Öğrenme

Ceza Kanunumuzda düzenlenen yabancı devlet bayrağına hakaret (TCK, madde 341) ve yabancı devlet başkanına karşı işlenen şikâyete bağlı suçlarda (TCK, madde 340/2) soruşturma ilgili devletin şikâyeti üzerine yapılabilir. Yabancı devlete tanınan bu şikâyet hakkının belli bir süresi yoktur ve yapılan şikâyetin geri alınması veya şikâyetten vazgeçme düzenlenmemiştir.

Söz konusu düzenlemenin amacına ve lafzına bakıldığında; ortada gözükken bu boşlu-

rihli ve 5271 Sayılı Ceza Muhakemesi Kanunu hükümleri saklıdır.

¹⁷ Nevzat Toroslu-Metin Feyzioğlu, *Ceza Muhakemesi Hukuku*, 5. Baskı, Savaş Kitapevi, Ankara s. 51-52.

ğun doğurduğu sorunun hükme bağlanması kanun koyucu tarafından kasıtlı olarak istenmiş değildir. Bu nedenle burada irade dışı bir boşluk vardır ve irade dışı boşluklarda kıyas yapılabilir. Kıyas yapılırken de failin lehine hareket edilmesi gerekir. Bu durumda yabancı devletin şikâyetinden vazgeçmesini kabul etmek, şikâyetin geri alınmasını failin kabulü şartına bağlamak, söz konusu şikâyet nedeniyle soruşturmanın yapılmasını ve iddianame düzenlenmesini mecbur kılmamak gerekir.

Söz konusu suçların bulunduğu, “Yabancı Devletlerle Olan İlişkilere Karşı Suçlar” başlıklı sekizinci bölümde yer alan hükümlerin uygulanmasının karşılıklılık koşuluna bağlı olduğu unutulmamalıdır (TCK, madde 343).

7. Mütalaa İle Öğrenme

Mütalaa, bazı suçlardan dolayı muhakeme yapılabilmesi için o suçla ilgili olarak hak ve menfaatleri ihlal edilen kurumların adli makamlara sunduğu görüştür. Mütalaa özellikle vergi mevzuatında yer alan bir kurumdur.

Yaptıkları inceleme sırasında 359’uncu maddede yazılı suçların işlendiğini tespit eden “Vergi Müfettişleri ve Vergi Müfettiş Yardımcıları” tarafından ilgili rapor değerlendirme komisyonunun mütalaa ile doğrudan doğruya ve vergi incelemesine yetkili olan diğer memurlar tarafından ilgili rapor değerlendirme komisyonunun mütalaa ile vergi dairesi başkanlığı veya defterdarlık tarafından keyfiyetin Cumhuriyet başsavcılığına bildirilmesi mecburidir. (213 sayılı VUK, madde 367).

Mütalaa yoluyla suçu öğrenen Cumhuriyet Savcısı soruşturma işlemlerine devam eder, ancak savcı mütalaanın içeriğiyle bağlı değildir. Cumhuriyet Savcısı Vergi Usul Kanunu’nda bahsedilen mezkûr suçları bir şekilde öğrenip soruşturma başlatsa bile, inceleme yapıp mütalaa beyanında bulunulmasını istemesi gerekir. Bu husus mütalaa alınmamasını bir soruşturma engeli olarak karşımıza çıkartmaktadır.

8. Dokunulmazlığın Kaldırılması Kararı İle Öğrenme

Milletvekili, bakan, başbakan, cumhurbaşkanı, hâkim, savcı, avukat, öğretim üyesi, vali, kaymakam, 4483 sayılı Kanuna tabi memur gibi bazı kişiler icra ettikleri görevlerinin özelliği gereğince kısmi bir koruma altına alınmışlardır. Belli şartların oluşması durumunda, söz konusu dokunulmazlık dokunulabilir hâle gelmekte ve mezkûr kişiler için öngörülen koruma kalkını kaldırılarak soruşturulmasına izin verilmektedir. Bu durumda da yetkili ve görevli adli makamlar suçu öğrenebilmektedir.

Örneğin; 4483 sayılı Kanunun 5. maddesine göre memurlar ve diğer kamu görevlilerinin görevleri sebebiyle işledikleri bir suçu bizzat öğrenen izin vermeye yetkili merci bir ön inceleme başlatır, söz konusu incelemeyi mezkûr Kanun'un 7. maddesinde belirtilen süreler içinde tamamladıktan sonra soruşturma izni verilmesi veya verilmemesi konusunda verdiği kararı Cumhuriyet Başsavcılığı'na gönderdiğinde Cumhuriyet Savcısı ilk defa söz konusu suçun varlığından haberdar olacaktır.

9. Tutanak İle Öğrenme

Bir kimse, duruşma sırasında bir suç işlese, mahkeme olayı tespit eder ve bu hususta düzenleyeceği tutanağı yetkili makama gönderir; gerek görürse failin tutuklanmasına dahi karar verebilir (CMK, madde 205). Soruşturma makamları bu yolla da yeni bir suçun varlığını öğrenebilirler.

Kaynakça

- Adalet Bakanlığı 2010-2014 Stratejik Planı.
- Bakıcı, Sedat; *Ceza Hukuku Genel Hükümler*, 2. Bası, Adalet Yayınevi, Ankara 2008.
- Centel, Nur-Zafer, Hamide; *Ceza Muhakemesi Hukuku*, 7. Bası, Beta Yayınevi, İstanbul.
- Çataloğlu Musa; "İddianame", *Genç Hukukçular Hukuk Okumaları Birikimler III*, Hukuk Vakfı, Step Matbaacılık, İstanbul, 2009.
- Kazancı Hukuk Otomasyonu.
- Öztürk, Bahri-Erdem, Mustafa Ruhan; *Ceza Muhakemesi Hukuku*, 9. Baskı, Seçkin Yayıncılık, Ankara 2006.
- Toroslu, Nevzat-Feyzioğlu, Metin; *Ceza Muhakemesi Hukuku*, 5. Baskı, Savas Kitapevi, Ankara.
- Türk Dil Kurumu, *Türkçe Sözlük*, 10. Baskı, Ankara 2005.
- Yaşar, Osman; *Ceza Muhakemesi Kanunu*, Seçkin Yayınevi, Cilt 2, Ankara 2009.
- Yılmaz, Ejder; *Hukuk Sözlüğü*, 4. Bası, Yetkin Yayınları, 1992.